

Neidentifikovaná přednáška [FF UK nebo ETF UK]

Ladislav Hejdánek

◆ přednáška, česky, vznik: 1990

◆ lecture, Czech, origin: 1990

Neidentifikovaná přednáška [FF UK nebo ETF UK] [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: K formulaci vyznání a diskusím kolem toho, potom k averzi jisté tradice křesťanské, k pohrdání filosofií, proti *racionalitě* a tak dále. Toto se vyvíjí dál a k tomu obrovskému tlaku, tomu odmítání té dosavadní *hegemonie* teologické dochází s přelomem mezi středověkem a novověkem. Novověk začíná odporem proti teologii a rozumí se tedy proti víře. Víra je chápána už dávno předtím tak, že právě ten odpor je velmi pochopitelný. Protože skutečně víra je chápána jako jakýsi – a takto je to formulováno, zejména v katolické tradici, ale to je také naše tradice, poněvadž to začíná daleko dřív, ještě před reformací – je to formulováno jako souhlas, vnitřní souhlas s *dogmatem*. Vnitřní souhlas buď se zjevením, anebo tedy s církevním *dogmatem*.

A to vždycky znamená, a zjevení samo je chápáno jako jakési *deklarativní* vyhlášení nějaké pravdy. Tohle to je hrubá chyba. Zjevení má charakter úplně jiný a toto tohle všechno *Jaspers* neví a vlastně sdílí ty falešné předpoklady, ty předsudky, předpojetí všelijaká, která s sebou nesou křesťané. Takže on, aniž by věděl, tak prostě, ačkoliv se na jedné straně tomu křesťanství vzpírá, tak na druhé straně je v jeho zajetí a je v zajetí právě toho nesprávného v křesťanství, toho, co je potřeba dát pryč. To je taková zvláštní rozpornost. Možná právě proto je užitečné ho číst.

No a výsledek je ten tedy, že on znamená jakýsi přelom v této, v tom širokém smyslu osvětské tradice, protože už nestaví víru proti filosofii nebo víru proti vědě. Dokonce mluví o tom, že filosofie a věda je bez víry nemožná. Že prostě v pozadí, v základech, v pramenech a kořenech vědeckého úsilí, filosofického úsilí, že je víra. Že víra musí být v tom. Přitom ale, co to je víra, chápe špatně. Chápe v souhlasu s křesťany, kteří to takto chápali... s křesťany v tom smyslu historickém, jak se to vyvinulo a tak dále.

Abyste si ukázali, že ty kořeny musíme hledat v hebrejské tradici, až k Ježíšovi a potom dostává ten svůj vliv *helénismus*, který právě proto, že filosofie od počátku je tak významná ta pojmovost a vymezování pojmů, přitom ten trend toho vymezování pojmů je vynutitelný. Všechny důležité věci, lidsky, životně důležité věci, mají být myšleny, toto si předsevzali filosofové, mají být myšleny takovým způsobem, jako geometrie vymyslela svůj prostor přesně s touto přesností. Ten důraz na tu přesnost myšlení trvá celou dobu a je trochu rozostřen a trvá v takových, řekněme v 18., 19. století, v některých tradicích, v odporu proti filosofii, která vrcholí v *Hegelovi* a potom se rozpadá, čili zejména 19. století představuje tento rozpad.

Tak v celé této tradici tedy zůstává myšlení křesťanské v zajetí, v babylonském zajetí řecké *metafyziky*. Dokonce pak se to vyvíjí tak, že když už se filosofové někteří a v některých proudech se emancipují z této tradice, tak právě křesťané, respektive teologové zůstávají nejenom v zajetí, ale oni se stávají obhájci tohoto znečištění křesťanského myšlení. V takovéto situaci to je a teď *Jaspers* to rozpoznává. Není první, ty pokusy jsou starší, víte, že třeba *Schleiermacher* se pokoušel tu filosofii, zejména pak teologii křesťanskou nějakým způsobem založit tak, aby na to rozum nemohl. Ta obrana proti rozumu, což je něco jiného než *Jaspers*, tam jsou zbytečky některé, to si ukážeme, to je z *Kanta*.

Ale právě *Kant*, i když je myslitelem, posledním velkým myslitelem osvícenství, tak zároveň je to myslitel, který už osvícenství vidí právě s důrazem na kritičnost, na kritiku a s tou obrovskou prací kritickou, kterou předvedl ve svých třech kritikách. Vidí také meze, meze té osvětské pověry v rozum, co všechno rozum, kam může, a věda a tak dále. *Kant* do jisté míry je považován řadou teologů za filosofa protestantismu právě proto, že ukazuje na meze rozumu. Oni nevěnují tolik pozornosti tomu, že ta rozumovost u *Kanta* je dovedena do vrcholu a že ty meze rozumu jsou tak sugestivně ukázány právě díky rozumu, že to rozum, který nahlíží své meze, ne že mu to někdo ukládá. Toto teologům většinou uniká, a tedy považují ho za filosofa protestantismu asi nesprávně. Právě proto, že ukazuje na ty meze, že to je to, co tam všichni vidí, nikoliv tu rozumovost, tu *racionalitu*, která v tom je, v tom ukazování k těm mezím.

Tedy tady vidíme, jak se ty různé linie všelijak matou, jak přecházejí, že to nemá ten charakter, jako se to někdy ukáže, že to je jakási linie stálého pokroku a tak dále. Tady vidíme spoustu zmatku a zároveň

spoustu vynikajících nápadů, nových cest, a ty jsou opět spleteny s různými zmatky. Tím dokladem je třeba ten *Jaspers*, protože na jedné straně tedy znamená přelom, navazuje na *Kanta*. *Kant* je tím posledním osvícencem, který nahlédl meze rozumu. *Jaspers* na něj o dvě stě, tři sta let později navazuje. Jeho kantovství je naprosto zřetelné, i když nemůžeme ho zařadit mezi novokantovce. To je kantovství jiného typu, takového hlubokého typu, nikoliv té vnější podobnosti, ale závislost na *Kantovi* nebo to navazování na *Kanta* je naprosto jasné.

Ačkoliv se v tom bodě od *Kanta* liší, protože dává velikánský důraz... no tedy liší, je to otázka... Pravda je, že *Kant* nakonec se dostává k takové zvláštní tezi, která tam je nakonec ta poslední, kterou by nikdo nečekal, když čte *Kritiku čistého rozumu*. A to je ta teze, že primát nemá čistý rozum, nýbrž ne teoretický rozum, nýbrž praktický. Když píše *Kritiku praktického rozumu*, tak to je *Kritika čistého praktického rozumu*. Tam je to slovo vynecháno podobně jako zase u *Kritiky čistého rozumu* je vynecháno slovo teoretického. Musíme ty dvě kritiky chápat takto: je to *Kritika čistého teoretického rozumu*, ta velká kritika, a potom *Kritika čistého praktického rozumu*. Tam jde o ten čistý rozum, o ten, který, když se řekne praktický, tak to ještě neznamená, že je to aplikace. Čistý znamená tedy ten rozum, který přináší své výbavy, svou výbavu myšlenkovou a vůbec pojmovou, přináší ještě předtím, než se setkává se zkušeností.

Nicméně ta teze, že praktický rozum má primát, tak se tím rozumí praktický rozum, nikoliv teoretický, nikoliv čistý v tom smyslu. To je praktický rozum, který má nahradit posléze – tato teze se tam nenajde, ale je to logický závěr – tento už ne čistý, nýbrž uplatněný, to znamená ve zkušenosti, v životě uplatněný praktický rozum má nahradit rozvažování, to jest to, co je cosi menšího než rozum, něco nižšího, předpoklad. A to nižší samozřejmě nemůže rozhodovat v posledních věcech, to je jenom taková technická rozvaha. Teď se mluví o rozvaze nebo rozvažování, dříve se to překládalo jinak, to už jsem zmiňoval. Tedy toto rozvažování nemůže nahradit rozum, skutečný rozum, ale v rámci rozumu má primát ten praktický rozum, ne jenom čistý, ten uplatněný, aplikovaný praktický rozum, to jest člověk se rozhoduje v konkrétních situacích. Primát neznamená *a priori*. Primát znamená důležitost, závažnost. A tedy primát má praktický rozum právě v tom smyslu, že rozhodování na základě toho běžného technického rozvažování vám nemůže ty podstatné orientace životní poskytnout ani vám poradit. Vy potřebujete skutečně rozum, ale ten rozum vám nepomůže bez zkušenosti. A proto to nemůže být primát čistého praktického rozumu.

Tak a tadyhle do toho vchází *Jaspers* s myšlenkou, která vlastně není kantovská a je daleko křesťanštější než ta myšlenka nebo vůbec ta celá myšlenková stavba kantovská. Totiž s myšlenkou – a tu myšlenku bere z tradice křesťanské a nedá si tu práci a zdá se, že ani tušení nemá, že by měl také podrobit kritice tu křesťanskou tradici chápání zjevení. On to prostě přejímá, je proti křesťanství, má své výhrady a ty pak zdůrazní v té druhé knížce, v té tlustší knížce, kde k tomu *Filosofická víra vzhledem k zjevení* nebo *s ohledem na zjevení*, *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*, kde říká, že prostě je to víra bez zjevení. A my jsme si už říkali, jaká je to problematika, protože co to je zjevení? On tam nevykládá, co to je zjevení a jaký je rozdíl mezi zjevováním, na které je odkázán každý člověk – zase věc, která patří k filosofování. Musíme si uvědomit, že koneckonců na jakémsi typu zjevování jsme závislí denně v každém okamžiku a že to musíme reflektovat. Že když teď slyšíte, co já říkám, tak vy vlastně můžete registrovat jenom jakési záchvěvy atmosféry, dejme tomu vzduchu, a ten vzduch se nějakým způsobem čerá, ty vlny procházejí tímto divným prostředím a dospějí k vašim sluchovým orgánům a tam prostě se něco začne dít, jakože to kladívko a kovádlíka tam na sebe nějak doléhají, to je všechno, co ode mě můžete dostat. Všechno ostatní si musíte vymyslet sami.

Já vám nemohu sdělit žádnou myšlenku, jenže jsme v tom už tak zaběhaní, že nám to funguje, ale fakticky, když otevřete něco jiného, tak já jsem bezmocný. Když mě nebudete poslouchat pozorně, já vám nemohu nic sdělit. A ta pozornost spočívá nejen v tom, že se soustředíte na ty vlny prostředí, na ten zvuk, nebo když čtete, že se soustředíte na to, jak hezky písmenka tam jsou takhle vedle sebe postavena. Vy se musíte prostě dostat k něčemu, co tam není. Vy jste odkázáni na to, že se jednak tomu musíte otevřít, a zadruhé, že uděláte, co je ve vašich silách, aby vás oslovilo to, co tam není. Musíte čekat na to, že se vám

to zjeví. A když se to nezjeví, tak je konec.

Jiný hlas: Tam můžete být v poloze vlastně pasivního pozorovatele?

Hejdánek: Ano. Ale počkejte, počkejte, zjevení – které zjevení?

Jiný hlas: To zjevování.

Hejdánek: No jistě. No tak ano. A vy víte, co je zjevení?

Jiný hlas: To je právě to vnitřní sebepochopení.

Hejdánek: Ne. Aha, no tak o tom ani nic nevím. Co to je zjevení? Co to je zjevení? Že najednou tady prostě před vámi se něco stane, například hořící keř. No a co má být? Co z toho vyplývá? Nic. Prostě jenom že dostanete strach, máte ten náboženský děs, *mysterium tremendum*. A ten náboženský děs je ovšem téhož charakteru, že víme, že to může například z pouhé vrby udělat vodníka. Jak vy víte, že jste si to nevymyslel? Tady hoří keř, a co má být? A jestli to něco má pro vás znamenat, tak si to musíte vymyslet, toto, co to znamená. No a když to vymyslíte blbě, no tak třeba vás to trochu popálí, nebo prostě dostanete facku, nebo vám někdo zadrží ruku, to jsou všechno metaforické obrazy. Fakticky neexistuje zjevení, které by nepotřebovalo, abyste vy svou aktivitou tomu nějak vyšli vstříc a pochopili, co to znamená, přijali to zjevení jako svůj vstřícný krok. Bez vašeho vstřícného kroku není žádné zjevení. Jenom úkaz. Úkaz se děje a nemusíte se u toho bát. My musíme samozřejmě, naším úkolem dalším je udělat rozdíl mezi tím, když mluvím já a když mluví, řekněme, *Duch Svatý* nebo bůh, jak to bývá u těch biblických svědků. Jenže jak vy víte, že když mluvím já, že ze mě nemluví *Duch Svatý*? Jakou máte kontrolu? Anebo když bych říkal, že ze mě mluví, jakou máte kontrolu, že to je pravda, a naopak, že si to nevymýšlím? To musíte posoudit sami a rozhodnout to můžete jediné, když pochopíte, o co jde. A to není možné bez vás.

Ano, ale nejdřív musíte mít něco, co přijímáte. A to je ten váš vstřícný krok, a to znamená: vy můžete přijmout jenom to, co jste pochopili. Nemůžete přijmout to, co jste nepochopili. Když jste to nepochopili, tak je vyloučeno to přijmout, poněvadž není co.

To jsou všechno ty předsudky, to jsou ty tradice. Jen si to promyslete, řádně si to promyslete. Prostě a dobře, myšlenka zjevení je něco, co je strašlivě zatíženo, musí to být kriticky očišťováno, a teprve po tom očištění můžeme přistoupit k tomu, že rozlišíme to vlastní zjevení od toho pochopení toho, co říkal druhý člověk. A všimněte si, že apoštol Pavel říká, že víra je ze slyšení. Tedy vezměte to vážně, že když někdo k vám mluví, anebo když sám mluvíte. A člověk mluví sám, nebo v něm to mluví. Co to znamená svědomí? Svědomí je to, co v nás mluví a my nechceme. To si nevymýšlíme. Ono nás to obviňuje, svědomí obviňuje. To si nevymýšlíme.

Čili můžeme zastoupit toho druhého také do jisté míry, například v modlitbě. Modlitba je ten způsob uvažování, nejenom mluvení. Můžete se modlit v duchu, nemusíte... v duchu a v pravdě, že v duchu, to znamená, že to nemusíte říkat, nemusí to být nahlas. Dokonce to nemá být nahlas, nebo když je to nahlas, tak to má být v pokoji, ne ve shromáždění, kde se takhle vykecáváme. Ale vy víte v modlitbě, že nejste sami, že si to nevymýšlíme sami a vy se přistihujete, nebo se máte co přistihovat, pokud máte kultivované svědomí, že kecáte, že říkáte něco, co byste neměli. To je součástí každé modlitby, že něco řeknete a teď už slyšíte ten kárný, nebo naopak ten pochvalný hlas. To patří k modlitbě, jinak vůbec tam ten druhý není přítomen. To patří k modlitbě a to patří také k filosofii v jiném smyslu. Tam také musíte uvažovat tak a zároveň dělat svého oponenta. Tam jsou jisté podobnosti, já to neztotožňuji, někdo to ovšem... Heidegger to ztotožnil, řekl, že filosofie je nejvyšší bohoslužba. To bych si s ním vyřizoval. Ale my musíme nejdřív nahlédnout, co to je vyjevování všeobecně. To, že vidíte strom, to je... Heidegger na to má slovo... My musíme tohle, já nevím, já už jsem o tom jinde hovořil, možná teda toto *extempore* můžeme sem dát. Vy, co si pamatujete někteří, a doufám, že jsem aspoň před některými tohle vykládal, když jsem citoval Sofokla. Pamatujete se na to? Určitě vím, že někteří, myslím Dušíčkovci tam u toho byli, už nevím kdo. Sofoklés v tragédii *Aias* nechává Aianta na konci proslovit takový dlouhý monolog a v tom monologu se najde... Teď Höllerovi k sedmdesátinám vyjde cizojazyčný sborník a já jsem tam dal do toho přednášku, kterou jsem měl v Berlíně v [nesrozumitelné] u kolegů. To bylo pro nefilosofy, pro teology

pochopitelně, teolog tam nebyl žádný, ale byli tam hlavně fyzikové a chemici, takže je to tak trošičku popularizováno a tam toho Sofokla cituji a dokonce tady... poněvadž neumím pracovat s řečtinou, ještě to se prostě muselo vypsát, tak jsem to tam jen přepisoval a tady prostě říkají, že to musí být řecky, tak tam našli, jak to je řecky a bude to tam přímo řecky, budete si to moct přečíst. V sedmdesáté, to je ta přednáška v Berlíně německy.

Tam ten *Aias* má ty čtyři verše, které Sofoklés nechává *Aianta* mluvit. Ty čtyři verše, zejména ty první dva jsou strašně důležité a mluví se tam o tom, že čas, nezměrný čas dává vyvstat tomu, co je skryté a pak to zase skrývá. To, co je nezjevné, nechává to, aby se to vyjevilo a pak to zase skrývá. Takhle se to překládá, ovšem to, že nechává vyvstat, aby se to vyjevilo, tak tam je *fýei*. To zná od toho, z toho Sofokla. No a pro Heideggera toto místo je důležité a vykládá ho tak, že protože tam je na jedné straně *fýei* a pak to zase skrývá ty skryté, tak že vlastně *fýein* je opak *kryptein*.

Z toho naprosto jasně vyplývá, že to stojí proti sobě a že tedy *fýein* je nechávat vyvstat do zjevnosti. Takhle to vykládá, takhle to vykládá Heidegger. Čili z jiných důvodů, já se tohoto místa držím z jiných důvodů. Já chci ukázat, že to neplatí pro Heideggera a neplatí například pro Pichta, Heideggerova žáka, takže pochopitelně byl Heideggerem ovlivněn. Řada interpretů tohoto místa, poněvadž toto místo cituje celá řada autorů, že je to pozoruhodné místo, tak naprostá většina autorů to interpretuje tak, že ten čas nechává, aby věci vznikaly a zase zanikaly. A vykládá to vlastně v tom smyslu, jak o tom hovoří Anaximandros, když říká, že *arché* – to je to *apeiron* u Anaximandra – že je to, z čeho věci vznikají a do čeho zanikají. To je to *apeiron*.

No a já se domnívám, že toto místo dává důraz na něco jiného, nikoli na vznik a na zánik, nýbrž na to, co už jsem říkal a vždycky znovu opakuji, a zejména v prvním ročníku i na filosofii tady zdůrazňuji a vždycky tam mluvím o psovi nebo něčem takovém, a to je také proto, aby to zůstalo v paměti daleko lépe, že vždycky je třeba někde nějaký hřebík dát, na kterej se pak přivěšují ty souvislosti další. Čili když si příběhnete ten postoj, my vlastně toho psa nemůžeme vidět celého. To vědí filosofové, tradičně oni vědí, že ho nikdy nevidíme ze všech stran, že teda když chceme ho vidět ze všech stran, tak potřebujeme k tomu čas, abychom ho obešli nebo abychom ho otočili a viděli z jiných stran, abychom ho viděli celého. Navíc my ho celého nevidíme, protože vidíme jenom ty chlupy na něm, my ani nevidíme tu kůži, to je pokryto chlupy. Takže my tu kůži už nevidíme a my nevidíme, jak vypadá pes zevnitř. A to je taky pes. To už taky patří všechno k tomu.

Čili tohleto pochopitelně filosofové věděli. Filosofové, já nevím, je to hrozně divné, že filosofové někdy nevědí to, co vědí běžní lidé, ale prostě ten náhled myšlenkový, rozumový jim připadá jako důležitější než to pozorování. To je pravda o procesu středověkém, kde se citovala Bible nebo se citoval *Aristoteles*, nikdo se nepodíval, jak to vlastně vypadá.

Ale daleko důležitější je ten důraz na čas. A ten čas je tam důležitý nejenom proto, abych viděl, jak vypadá pes teď. Já ten čas potřebuji i k tomu, abych věděli, jak ten pes vypadá teď z druhé strany třeba. Musím ho obejít, musím k tomu mít trochu času. Prostě nemohu ho vyfotografovat momentkou tak, aby tam byl celý. Nejde. Ani zvenčí jenom, aby tam byl celý.

No a teď jde o to, že já absolutně, i když ho obejdu, jak chci, tak tam neuvidím třeba jeho mládí. Nebo zase jeho stáří. Já ho tam neuvidím jako štěně a neuvidím ho tam jako starého psa. A to je taky on. Čili že Sofoklés měl na mysli to, že nejprve je ten pes celý skrytý, ale je. Co to je, to je ta otázka, ale ne, že není, že vznikl, nýbrž je skrytý. Pak z něj vyjde, čili ten čas, nesmírný čas přivádí ke zjevnosti toho novorozence psa, k tomu čerstvě narozenému slepému pejskovi, to štěně.

Potom to skrývá to čerstvě narozené štěně a už je to štěně, které se trošku hýbe a už kouká. Pak zase skrývá to koukající štěně a už to začne běhat a už se to moc nepotácí a tak dále. A vždycky z toho štěněte a později psa se ukazuje jenom něco a vlastně každý den je to vlastně jiný výjev toho psa. A nejenom každý den, každou hodinu, každou minutu. Já nevím, jak můžeme jít do krajnosti, vteřinu nebo musí to být několik vteřin nebo je to nějaký zlomek vteřiny.

Tam je zatím nejasno, že u každého pravého jsoucna tato přítomnost takzvaná je různě široká, různě

rozlehlá a bohužel pro čas musíme používat termínů vlastně, které jsou vymyšleny pro prostor. Tedy tohle měl podle mého soudu Sofokles na mysli, že když skrývá to štěněcí období, tak to neznámá, že to štěně zaniká, nýbrž to štěně teď tady máme toho dospělejšího psa. Ale ten pes tu je, protože ten pes je to celé. Ne to, co je teď.

A chyba metafyziky byla, že si myslela, že to, co dělá psa psem, je to, co od samého začátku od štěněte až po toho starého chcípajícího psa je neměnné. To je to psové. To, co se na něm nemění. To, co se mění, není esence. To není to, čím pes je, nýbrž je to jenom to, čím se jeví, jak se jeví. To byla chyba metafyziky. My víme, že není nic, nebo skoro nic, co se v tom psovi nemění. Možná v některých kostech je uloženo něco, co se opravdu už nevyplaví nějakým metabolismem. Možná víme, že třeba nervové buňky vytrvávají, ovšem je otázka jejich metabolismu, jestli to neznámá, že se tam taky leccos vymění. Nevím. Možná, že nějaké atomy, které tam byly na samém začátku, tam vydrží až do smrti toho psa. My to nemůžeme vyloučit, ale jedna věc je jasná, že to, co tam takhle vydrží v setrvačné neměnnosti, co tam vydrží od začátku až do konce, rozhodně nedělá psa psem. To je naprosto jasné.

Čili psovistost toho psa není založena na tom, co se nemění, nýbrž na tom, co se mění. A my, když chceme vzít toho psa vážně jako pravé jsoucno, to jest jsoucno, které je vnitřně integrováno, tak nemůžeme vidět záruku té integrity v něčem vnějším, jako je třeba atom. To je vnitřní integrita, na kterou nemůžeme ukázat, kterou nemůžeme najít, že psa rozpitváme a teď tam najdeme to, co je ten pes. Takhle to prostě není.

Tedy co z toho vyplývá? Že to, co se nám ukazuje ze psa, to je ukaz. Musíme rozlišovat mezi ukazovaným a objeveným. To, co se nám ukazuje, je ukaz a ten má smysl pouze, když pochopíme jeho souvislost s jinými ukazy a posléze s celým tím pravým jsoucnem, to jest s tím psem. Když potkáme psa, tak předpokládáme se samozřejmostí, že to kdysi bylo štěně, i když my jsme to štěně nikdy neviděli.

Ale stejně tak, když potkáme psa a vidíme ho z jedné strany, tak předpokládáme, že má tu druhou. Nás ani nenapadne si myslet, že je to jenom jakoby pes a z druhé strany už to neexistuje, je to vyfouknuté nebo je to prázdné, což někteří lidi se pokoušejí udělat o měsíci. Měsíc se k nám obrací stále jednou stranou a oni říkají, že to je jenom takový kaširovaný měsíc a uvnitř nic, je to taková jáma, takový velký lavor. Což je blbost pochopitelně, už jenom když se gravitační účinky měsíce vyšetří; kdyby to byl lavor, tak to nemá potřebnou hmotnost a tak dále. Takže ty kontroly jsou dalekosáhlé. Nejlépe se tam podívat, což se stalo, a obletět ho a vyfotografovat, že tam opravdu není lavor, nýbrž druhá strana, sice jiná. Ale k tomu potřebujeme čas.

Ten čas je strašně důležitá věc. Je třeba na to pamatovat. Proto jsem tedy uváděl toho Sofokla, protože bohužel filosofové, ani jeden z filosofů tohleto netematizoval, a proto je ten Sofokles tak důležitý, že je Řek, je současník, dokonce předchůdce řady filosofů, a ti filosofové prostě na to nedali, protože je uchvátilo, jak krásné je pojmově konstruovat něco. Pojmově konstruovat psa jako po celém je neláká, protože on se pořád hemží, on se pořád mění, ten pes je nejdřív malý, pak roste, pak chcípne a tak dále. Takže pořád se něco mění a už *Aristoteles* říká, že o tom, co se mění, není možná žádná věda, není možná žádná *epistémé*. Tak proto je třeba tak uvést toho *Aischyla*, ovšem rozumět mu správně, poněvadž když mu nesprávně rozumíme, tak ho zahrneme do toho, co říkal *Aristoteles*. To je charakteristické, že většina vykladačů, buď ta skutečná většina, to vykládá jako vznikání a zanikání, což je přesně v té filosofické linii, jak to říká *Anaximandros*, a jak to říkají potom ty další filosofové. Anebo to citují z jiných důvodů než z toho. Jako ten *Heidegger*, že říká: vlastně význam slova *fyen* je odkrývání. Což je pochopitelně něco jiného a je to v rámci fenomenologie. Fenomenologie sice výborná metoda, ale nenajdeme tam to, že je základní rozdíl mezi ukazem a jevem. Tohle ve fenomenologii nenajdeme. Fenomenologové na tohle nedbají. Proč? Protože mluvit o úkaze znamená mluvit o věci o sobě.

Ten pes je každým dnem, každou hodinou, každou minutou trochu jiný. Ukazuje se v jiné podobě, i když se nikdo nedívá. Prostě ten pes v přírodě, všechna zvířata, všechny rostliny se nějakým způsobem takhle každou chvíli proměňují, stále ukazují novou tvář a nemusí se nikdo koukat. Proto nejde o fenomén, to není fenomén. Fenomén je od *fainesthai* a to znamená, že se to ukazuje někomu. A když se to ukazuje a

nikdo u toho nemusí být, tak je to něco jiného než *fainesthai*. Ale teď otázka je: je tohleto správný výklad slova *fainesthai* a fenomén? Jak to vykládají fenomenologové? Není. Oni mluví o *fainesthai*, s čím souvisí slovo *fainesthai*? S *fós*, to je oheň nebo světlo. *Fótón*, to je odvozeno od toho.

Čili vlastně my k tomu musíme mít jednak kritickou distanci od té terminologie fenomenologické.

Fenomenologie vůbec není vlastně fenomenologie. Tak to ještě jednou opravme. Fenomenologie není fenomenologie, nýbrž je to estetika, od *aisthesis*. Protože ona mluví, jaké je to pro nás. A pro nás, to je náš vjem, naše registrace, to je náš výkon. Bez nás to nemůže být pro nás. Čili to je něco jiného. To už není úkaz, jak se to ukazuje komukoliv nebo i bez toho. Vlastně on se může jevit jenom někomu. Takže vlastně slovo jev znamená vždycky, jak se něco jeví pro nás. Ale slovo úkaz budeme používat, jak se to ukazuje, aniž by se někdo koukal, nemusí to být pro někoho. A tento rozdíl fenomenologové nedělají a navíc mluví o fenoménu, což vlastně od *fós*, to, co to vyzařuje. Že vlastně my bychom fenomén měli překládat jako úkaz a naopak tam, kde je to pro nás, mluvit o jevení pro nás, o *aisthesis*. Jsou pochybnosti? Je ta věc jasná?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Možná, že bude dobré to ještě někdy zopakovat. Tenhle rozdíl mezi fenomenologií a estetikou bych stanovil úplně jinak, než dělají fenomenologové. Totiž, že bych ve fenomenologii dal důraz na to, jak věc o sobě se ukazuje v různých svých fázích. A ten rozdíl mezi věcí o sobě a věcí pro nás je falešný. Na to už ukazoval *Hegel*. To je velmi podstatná kritika *Kanta*. Prosím?

Jiný hlas: [nesrozumitelné] jestli se ta věc vůbec může ukazovat, když tam není ten pozorovatel.

Hejdánek: Ale to je právě ono. Máme to povědomí, že ten pes skutečně buď mládne, nebo starne, i když se na něj nikdo nedívá. Jestliže čtete nějaké knížky *Weinberga*... ne, jak se jmenuje? Ten těžko postižený, který taky bojuje se světem... tak nová knížka *Hawkingova*. Zase tam uvidíte tohle, co teď budeme mít dál, co dělají fyzikové s těmahle věcmi. Prostě a dobře, když se něco děje v černé krabici nebo v černém boxu, *black box*, tak my nevíme, co se tam děje. A ono tam vlastně není nic možno určit, dokud nepřijde pozorovatel a neřekne, kde to je.

To jsou důsledky takového filosoficky diletantského a vědecky precizního domýšlení *Heisenbergova* principu neurčitosti. Ten princip neurčitosti spočívá v tom, že teprve pozorovatel je účasten na tom, že to, co je neurčité, je náhle určité. Ale ono to nemůže být určité všemi směry. Prostě když on způsobí, že třeba měří u elektronu rychlost, no tak nemůže říct, kde ten elektron je. Když zjišťuje, kde ten elektron je, tak nemůže zjistit jeho rychlost. A to proto, že on jako pozorovatel do něčeho zasáhl, a takže už potom to, co bylo současně, už tam není současně, když on jednu věc z toho vyloučil, aby mohl pozorovat tu věc druhou.

Něco takového by se snad ve filosofii mohl někdo pokusit formulovat asi tak, jako jsi to teď udělal. Že prostě, když se nikdo nedívá, tak my nemůžeme říct jistě, my to nevíme, když se nikdo nedívá. Ale přesto musíme vědět, že ten pes kašle na to, jestli se někdo dívá, a starne. Prosím?

Jiný hlas: No ono jde o to, jestli se to může ukazovat, když se na to nikdo nedívá. A ono se to musí ukazovat, poněvadž to musí být i pro ty ostatní, co tam jsou.

Hejdánek: No vidíš. Musíš si trochu korigovat svůj egocentrický nebo antropocentrický přístup. Ono se na to totiž dívá třeba blecha. Takže se to obejde bez tváře. Ale v tom světě se na sebe ty jednotlivé bytosti dívají, ony se pozorují a co vy víte jak. Prostě tento svět není založen na veverkách a psech a lidech, nýbrž je založen na tom, jak se k sobě dostávají. Svět není hromada, svět je societa. Prosím?

Jiný hlas: Já jsem chtěla jenom říct, že k tomu slovu úkaz, že tam se vždycky něco děje v tom úkazu, že tam něco jako ukazuje. Kdežto zjev je už něco, co někdo jako zjevuje.

Hejdánek: V našem světě je tomu asi tak. Ale má to některé meze. Já uvedu hlavně dvě. Jedna ta mez spočívá v tom, že předpokladem, aby každý úkaz byl zjevem, je, že ten úkaz trvá dostatečně dlouho a že hustota těch jednotlivých subjektů, které na to jsou schopny reagovat, je dostatečně vysoká. Jestliže by se stalo, že bakterie má nejbližší bakterii kilometr

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: A k *interakci* nedojde. To platí ale i o *atomu*. Tento vesmír je možný jenom proto, že hustota objektů v něm je větší než jakási mez. To se netýká jenom té kinetické hmoty, o které jsem mluvil, je větší než jakási mez, od které by pravděpodobně setkání, a tedy *interakce kvant* a částic, byla jen velmi nepravděpodobnou událostí.

A tento vesmír by vlastně nemohl vzniknout, anebo by zmizel dřív, než by se v něm něco stalo. To je jedna mez. A každý takový objekt, o kterém jsme mluvili, se skládá z té hustoty *subjektů* všech úrovní. Rovněž se ukazuje, že ta mez musí být dostatečně velká, aby se nestalo, že chybí nějaký pozorovatel, aspoň na úrovni *atomu* nebo *protonu*. A to je jedna. A pak je druhá, která se k tomu také pojí. Ano? Jiný hlas: Já bych se chtěla zeptat na jednu otázku, jestliže u toho *protonu*, kdyby byl někde v prázdnu a nikdo by ho nepozoroval a nikdo by na něj nereagoval, ani on by na nikoho nereagoval, jestli by on teda přestal existovat, ale zůstala po něm ta prázdnota? Nebo jestli by prostě zmizel úplně i s tou prázdnotou? Hejdánek: Ne, to se samozřejmě může stát, ale nezůstane po mně nic. Takže kousek po mně nezůstane. Podívejte se, to by bylo teda krásné, to byste si měla nechat *patentovat*, protože stačilo by prostě najít nějaká naprosto opuštěná místa na světě a lidi za drahé peníze tam vždycky dát, aby byli úplně sami, nic tam, ani opice, ani nic tam nebylo, a oni by byli nesmrtelní.

No dobře, ale písek nebude reagovat na člověka jako na člověka. O to jde. Písek nemůže reagovat na člověka jako na člověka. Proto jsem mluvil o bakterii, že na bakterii nebude reagovat jiná bakterie, protože písek nebude reagovat na bakterii nebo přesně bude reagovat, ale vůbec ne jako na bakterii. Tam je třeba určité úrovně *interakce* z té druhé strany.

Prostě a dobře, vezměte si jiný případ. Když se dítě narodí, tak potřebuje v prvním roce navázat osobní kontakt s nějakou osobou. Jinak nenaváže vztahy a *interakce*, které jsou zapotřebí k tomu, aby z něho byl člověk. Bude reagovat na věci, bude reagovat na vrstevníky, bude reagovat k jídlu, a to z něj neudělá člověka dodatečně.

V jistém ohledu se nestane člověkem. Jde o to, že ta bakterie prostě udělá z něčeho jiného něco jiného. To je... ona chcípne a zůstane pár molekul a tak dále. To je něco jiného, ale není to bakterie. A ta bakterie, dokud žije, tak je bakterie a nepotřebuje k tomu, aby ji někdo dělal, pomáhal jí dělat tu bakterii. Ten písek z ní udělá něco jiného, ale ne bakterii. A ta bakterie se sama udržuje, dokud žije, a nemusí ji nikdo dělat, pomáhal jí dělat tu bakterii. Prostě ona je. Jenže u člověka je to jiné, není po mně nic, když mě ti lidi přestanou brát jako člověka.

Tak ještě jeden případ můžu uvést z moderní fyziky. Pracuje se s formami takzvaných *virtuálních elementů*. *Virtuální částice* nebo *virtuální kvantum* je takové *kvantum*, které není integrováno do světa, v němž je. To jest, je teorie, že existuje nějaká základní rovina, z které vyskakují *virtuální částice* a *virtuální kvanta*.

Takže ta rovina není nulová, jinak by to byla nulová, vlastně nic, nic, nic. Ale to nic, kterému říkají fyzikové *vakuum*, má zvláštní charakter, že se totiž samo narušuje a vyskakují z něj ty částice nebo *kvanta* a velice rychle zase zapadají. Zejména *kvanta* zapadají velmi rychle a částice o něco pomaleji, ale také zapadnou. Takže výjimečně se může stát, že takové *virtuální kvantum* nebo *virtuální částice* vyskočí v našem vesmíru. Není to jenom mimo. Samozřejmě aby vyskočilo z ničeho *virtuální kvantum* nebo částice, na to nepotřebuje žádný vesmír. I mimo jakýkoliv vesmír vyskakují, ale hned zase zanikají. Proto fyzikové vypočítali přesně jakousi konstantu. *Metafyzikové* se jí hned chopili a říkají, to je ta podstata světa, jakási konstanta. Protože jestliže pořád je něco z toho nic vyskočeného, tak ta energetická rovina je malinko nad nulou, nikoliv nulová.

Ono to nevyskakuje dvojím způsobem, takže by to vyskočilo a potom také něco by zase vyskočilo do mínusu, takže by se to vyrovnalo. Vyrovnává se to v čase, v jakémsi nepatrném kousku času, který závisí na tom, co vlastně vyskočilo. Teď jsem to řekl špatně, ale hned to opravím. Tedy to znamená, že jakési kousky času, nepatrné kousky času, také vyskakují z toho nic. Nejenom ty částice a *kvanta*, ale také kousky času, které jsou nezbytné k tomu, aby zase to *kvantum* nebo ta částice zanikly.

A teď se stane mimořádně, protože to se děje všude v tom nic. A vesmír nevytlačuje to nic, protože to nic

je něco, v čem se ten vesmír odehrává. A ten vesmír se objevil jako nějaké narušení a rozpíná se a tak dále. Prostě je v tom nic. A zase zapadne do toho nic, je to jako u té vlny.

No a teď jde o to, že když vyskočí třeba *proton*, který je v tom našem světě nejtrvalejší částicí vůbec, žádnou trvalejší neznáme a jeho poločas rozpadu, i ten se rozpadá, ale jeho poločas rozpadu je mnohonásobně delší než odhadované trvání celého tohoto vesmíru, v kterém tento *proton* je. Takže naprostá většina *protonů*, které vznikly při velkém třesku nebo krátce po velkém třesku, ne při, ale krátce po velkém třesku, naprostá většina těch *protonů* zanikne, až zanikne celý vesmír. Ale některé zanikají v tomto mezičase. To jsou vzácné případy, které se právě teď potvrzují experimentálně. Ale *virtuální proton* má neobyčejně krátkou dobu života a hned se zase vypaří, hned se zase kamsi ztratí. A může se stát výjimečně, že ty *virtuální částice*, které se objeví v našem vesmíru, záleží na tom, nebo v nějakém jiném prostoru, pokud se budeme ladit na ty teoretiky, kteří si pomáhají časoprostorem. V takovém případě se může výjimečně stát, že dojde k interakci virtuálního a reálného, nebo nějaké částice, nebo fotonu. Ty interakce už byly popsány. Přesně řečeno, byly popsány jevy, které nelze jinak vysvětlit, než že se tam objevilo – zničehonic se tam objevil nějaký virtuální foton nebo nějaká částice nebo nějaká energie. Nebudu vykládat dál ty teorie, že kolem každého kvanta a každé částice je jakési oblak virtuální, který se tam nějak pokouší v té virtuální sféře se tak vystavovat a tak dále. Prostě když něco je v reálném světě, tak to vlastně vyvolává kolem sebe jakousi svatozář virtuální. To jsou další věci a díky tomu je možná potom ta interakce se skutečně vyskočenou virtuální částicí a tak dále.

Jiná záležitost je teď toto: fyzika si s těmi virtualitami poradila a v tom případě záleží na té interakci mezi virtuální částicí a reálným fotonem nebo mezi virtuálním fotonem a reálnou částicí a tak dále. Tak tímto způsobem se může stát, že ta virtuální částice se vykáže v tomto reálném světě a my ji můžeme měřit. Ona mohla vzniknout a hned v tu vteřinku malinkou trvat a zase zaniknout a nikdo se o tom v tomto světě nedozví.

To je oblast fyziky. Samozřejmě v tomto světě reálném je obtížné ukázat, že se něco odněkud vynořilo. Stopy všechno po sobě v tomto světě zanechávají. Tento svět je dostatečně hustý na to, aby vždycky nějaká stopa po tom u nás zůstala. Jenomže někdy ta stopa je k ničemu, nebo taková jako trochu zmarněný život, nebo ta stopa je závažná a umožňuje někomu jinému tu stopu přechíst. A on pak, i když třeba už není naživu, tak přečte tu stopu a něco pochopí z toho, co bylo v naší hlavičce, co jsme do té stopy vložili – pokud nevznikla sama od sebe nějak jenom tím, že jsme někam tlápli, nýbrž že jsme tu stopu vložili třeba na papír, že jsme to tam napsali, nebo na magnetofonový pásek. To je taky stopa. Něco fantastického... [nesrozumitelné] hudba, ta se musí sebrat. Vždyť ta hudba, ta vyprchá, ale je možné ji znovu zahrát. Toto je vlastně ten přechod mezi úkazem a jevem. Dokud se nějaký objevený rukopis nějaké neznámé skladby najde – a takových je ještě celá řada – zůstává pouhým úkazem. Také se zapsal na ten papír nebo papyrus nebo pergamen, ale přetrvává daleko déle. Prostě on je v kuse do té doby, než přijde někdo a začne si toho všímat. Pak se to začíná stát jevem. Ale jevem se stává nejdříve jenom ten papír, pak se stávají i ty značky na tom papíru jako notovým záznamem. Pak, když je připravený subjekt, tak se z toho notového záznamu vyluští, co asi to mělo znamenat a co se změnilo na ten záznam tenkrát, a někdo se pokusí to zahrát. Nebo eventuálně, ještě když je dobrý, tak si to jenom představí, jak by to vypadalo, kdyby se to zahrálo. No a potom se to provede. Potom to někdo přeinterpretuje, napíše to v našem systému, jak se píšou noty, a zahraje se. A teď najednou se vyjeví to, co bylo pouhým úkazem a dlouho třeba stálo jako pouhý úkaz.

Nač teď tohleto všechno připomínáme? To je proto, abychom se pokusili postavit otázku zásadní důležitosti: jak se vyjevuje pravda? Ne jak se vyjevují věci, ale jak se vyjevuje pravda. Tohle jsme si ukázali, jak se vyjevují věci. A jak se vyjevuje pravda?

Teď důležité je, že pravda se nikdy nevyjevuje jako úkaz. Přes úkaz? Ano. Skrze úkaz? Ano. Pravda se nevyjevuje sama jako úkaz. Pravda je skutečnost, která se vyjevuje, jen když se ohlédneme. A tady je rozdíl mezi vyjevováním a zjevením.

Vím, v hlavě vám to pochybuje, ale ono možná, že by to chtělo ještě víc pochybovat o tom, ale v jiném

smyslu. Konkrétně když si uvědomíme nějakou věc – to znamená, když se Mojžíšovi ukázal hořící keř, když mluvila pravda skrze něj. Pravda nepotřebuje žádnou dokumentaci. Pravda se nevyjevuje před žádným zrakem. To znáte v *Bibli*, když se v úkazu za úkazem prošílejší lidi a teď říkají: „Je tam Bůh? V tom požáru? V tom zemětřesení?“ A tak dále. To už jsou takové ty kouzelnické kousky, které v *Bibli* taky jsou připisovány prorokům, to je tam součást té techniky, no a přesto se nevyjevuje žádná pravda.

Ježíš to jasně zproblematizoval. Říkal: „Znamení hledá toto pokolení zlé a cizoložné, znamení mu nebude dáno.“ Tak to jsou jakési reliktů právě toho náboženského děsu, kdy najednou se něco stane, někdo umře, zastaví se hodiny. Teď si o tom vykládají tři generace. A co z toho? Co na tom, že se zastavily hodiny? Jděte k hodináři a nechte si to opravit. Akorát je to dobré na ten náboženský děs, ale jinak k čemu to je? Kolikrát na světě se zastavily hodiny, když někdo umřel? Kolik lidí už umřelo a nezastavily se jim hodiny? To nic neznamená. Je v člověku něco takového připitomělého, co zbylo z těch dávných dob, musí se děsit něčeho. Dneska mně to chybí, že není čeho se děsit, tak se děsíme takovýchto blbostí. Kdežto opravdu je čeho se děsit, ale takovýchto věcí si nikdo nevšímá a děsí se skutečných věcí.

Jiný hlas: Já si myslím, že dneska v té naší době nikdo nevykládá o tom, že když někdo tam umřel, tak se zastavily hodiny. To prve asi ty mají už popoutaný, tam už spadly i ty ručičky a už spadly i ty péra. Tak to prostě... to je jakási tato podivná, taková extravagantní touha prostě, aby svět byl plnej obav, samejch vyhovujících obav a takový věci tam. Něco se mu stalo, něco se naopak zvedlo a nikdo to neví a tak dál. Prostě ne, a nic to neznamená, nic to neznamená.

Hejdánek: Něco lepšího je, když jde o uzdravování. Já jsem vám už vykládal o tom, že to pro mě byl tak trochu šok, mně se to nesmírně líbilo, ten Ebeling vykládá, jak to vypadá s těmi body, jak Ježíš užíval slova *logia*, ale zároveň tam konstatuje, že protože s největší pravděpodobností vždycky nejen se zaznamenávala ta slova Ježíšova, ale vždycky také se zaznamenalo něco o tom kontextu, v jaké souvislosti to řekl. Což je velmi důležité, toho je potřeba se držet. *Filosofie* je nesmysl, jestliže nebo věda, jestliže zůstává u jednotlivých formulí, jak se tím zabývá logika, prostě to je *nonsens*. Vždycky musí být reálný kontext. Jinak se smysl nedá, smysl se nedá odpárat tak, že ustrne u jedné věty. To je chyba Aristotela, že říkal místo pravdy, že je ve výroku. *Nonsens*! Pravda je vždycky v situaci. A samozřejmě ten výrok tam je taky důležitý, ten *logos* je důležitý, ale vždycky to musí být výrok v určité situaci, a nejen situaci logické, nýbrž v situaci reálné.

Tak tohleto teda je jednostranná věc.

Pravda se ukazuje v té pravdě vždycky situace a ta situace může v sobě mít také například ten hořící keř. Ta situace může mít takový kolorit, že je zemětřesení, že je velká bouře a velký víchř. Ale není v tom, v tom víchřu.

A také když to přeznáváme, když to rozeznáváme v *Bibli*, tak tam známe důležitá místa, která korigují ostatní. Bible je plná polemik. Musíme rozumět *Bibli* jako záznamu zápasu, nikoliv jako souboru nějakých platných vět, které kdykoliv můžeme vytrhnout ze souvislosti a někde ocitovat. To se prostě tak nedělává. Prostě musíme vždycky ten kontext, v tom případě literární kontext, musíme dát dohromady a pravda je, že to musíme udělat na vlastní riziko. To není tak, že ta Bible mluví sama. Zase platí to, co jsme říkali předtím, prostě tam před námi v podobě Bible jako v podobě každé jiné knihy jsou prostě potištěné stránky, navíc v překladu.

Teď záleží na nás, co všechno umíme, co všechno víme, abychom to vyložili. A to není jenom, abychom to uměli přečíst. Přečíst je málo. Je potřeba tomu rozumět. A rozumět tomu musíme tak, že spoustu věcí víme a každé nové teologické text významnější je důležitější pro to, abychom porozuměli tomu, co už jsme četli léta, desetiletí, od mládí co jsme četli, co známe.

Stále je možnost, že nám nějaké nové teologické text otevře oči, že tam je ještě něco druhého nebo úplně něco jiného, než jsme to dosud chápali, než jsme tam dosud našli. Čili, slovo Boží, jak říkal Daněk Slavomil, já ho tak úplně ve všem nesleduji, ale Slavomil Daněk říkal: rozhodující věc, kterou je třeba si uvědomovat, že slovo Boží není v *Bibli* obsaženo, nýbrž je za *Bibli*. My se přes tu *Bibli* musíme k tomu slovu Božímu nějak dostat a to dostat se znamená ne se tam prodrát a překřiknout to slovo Boží, nýbrž

dostat se tam a naslouchat.

Při tom stále kriticky posuzovat, to, co se nám ozve, nemusí být vždycky slovo Boží, i když čteme Bibli. Čili ztotožnění Bible a slova Božího je problematické. Nevím, jak vám to říkají páni kolegové teologové, ale prostě toto je připomínka, připomínka filosofická, nechci překračovat svou kompetenci.

No a to znamená, abychom se vrátili k té pravdě, do vaší sféry, do vaší hájovny, pravda se nikdy nejeví přes nějaké úkazy, nýbrž pouze v souvislosti s nějakými úkazy, a ne skrze ně. Čili ukaz nikdy nemůže být pro zjevení pravdy, pro svjevení pravdy, on je pouze u toho zjevení pravdy, nikdy nemůže být důkazem té pravdy, nýbrž pouhou okolností. Úkaz je pouhou okolností.

Já bych řekl, že v této věci, když už jsem zmínil to uzdravování, tak tam já jsem to vlastně trochu zapomněl doříct, že tam ten Ebeling ukazuje, že vždycky v tom kontextu nebo v mnoha případech, ne vždycky, ale v mnoha případech, když v synoptikách najdeme vlastní slova Ježíšova, takzvaná *logia* nebo *logoi*, tak v mnoha případech je to v souvislosti s uzdravováním. Já jsem ochoten to vzít na vědomí, že to je zřejmě něco důležitého, něco podstatného, ale takovéto uzdravení, to je něco jako ten hořící keř a je to okolnost. Není to prostředek, jak se zjevuje pravda. A také není to doklad toho zjevení, abychom to chápali, že když někdo umí uzdravovat, tak je to jasný, že to je posel Boží, kdežto když neuzdravuje, tak to není posel Boží. Právě naopak. Právě naopak. Jakmile někdo začne uzdravovat a začne z toho vyvozovat nějakou legitimaci svého lživého povídání, tak to pro mě je šaman. Možná, že to teď přeháním, trochu to přeháním, ale mám dojem, že opačný směr je daleko nebezpečnější.

A tady tedy jsme si udělali ten důležitý rozdíl mezi vyjevováním, poněvadž všechno, s čím se v životě setkáváme, je vyjevování něčeho. Dokonce i nesmysl se musí vyjevit jako nesmysl. Bylo by neštěstí, kdyby se nesmysl mohl vyjevit jedině jako jakási smysluplná předstíraná faleš a že jinak by se nemohl vyjevit. Naopak! Právě ve světle pravdy se nesmysl musí vyjevit jako nesmysl, lež jako lež. To je podstatné. Teprve ve světle pravdy. A teď to samo světlo pravdy, čili samo to *fōs*, jo? Světlo pravdy, *fōs*. To, jak se pravda rozsvítí a tím ukazuje, je jediné, je jediná možnost, jak se dá ukázat přes žádný ukaz, než že rovnou se ukazuje jako vyjevování, vyjevuje se. Čili je tam vlastně to slovo ukaz nemáme užít, že ukaz je možné přiznat i tam, kde se nikdo nedívá, kde nikdo neposlouchá. Pravda, která promlouvá a nikdo ji neslyší, není žádná pravda. Tady mluvit o tom, že se pravda vyjevuje a nikdo ji neslyší, nejde. Přesně řečeno, to neslyšení musíme chápat jako aktivní zacpávání si uší. My nechceme slyšet, a ne že neslyšíme. Něco jiného je, že pravda může na dlouhou dobu být vzácná, že se nevyjevuje. To je jiná věc. To byla léta, víte, znáte to ze Starého zákona, dokonce několik generací vlád, tři králové za sebou, a v těch dobách byla vzácná řeč Hospodinova. To znamená, že pravda se nevyjevuje automaticky, prostě kdykoli si vzpomenete, teď mám dvě hodinky čas, tak se soustředím na vyjevování pravdy a pravda je kdykoli k dispozici tady, aby se mi vyjevila. Tak tomu není. Je tomu naopak tak, že já si musím počínat jako ta panna opatrná, která stále má ten olej v lampě připravený a snaží se, co může, nespát, neusnout a čeká na vyjevení pravdy. Na vyjevení pravdy se musí čekat. Kdo na ni nečeká, tak leda by ho ta pravda praštila přes hlavu. Ale praštit přes hlavu, co to je? To by byl ukaz. To vás něco praští přes hlavu a najednou vy třeba začnete poslouchat, ale to nebyla pravda, která praštila přes hlavu. Prostě stalo se, že vás něco praštilo a to bylo účinkování. To nebyla pravda.

Pravda nikdy ne... Hlas pravdy je tichý a tenký. Musíte naslouchat, musíte všeho nechat a všechno ostatní prodat a pustit z hlavy a jenom tu pravdu naslouchat, naslouchat. To je ta perla, pro kterou musíte nechat všeho ostatního. Někdy se stane ovšem, a to je právě to, co jsem už upozornil, že vás osloví pravda skrze oslovení druhým člověkem. To je to, co má na mysli apoštol Pavel, když říká, že víra je ze slyšení. Já jsem přesvědčen, že to nemá znamenat, že jenom ze slyšení. Jenom ta pravda, která mluví, tím oslovuje nás tím hlasem tichým a tenkým, ta potřebuje naši zvláštní připravenost a také zvláštní schopnost naslouchat. To není přírodní výbava, nýbrž to je něco, čemu se musí člověk učit.

Připravenost na naslouchání hlasu pravdy je jakási zvláštní forma kultivace, *sebekultivace*. A tato sebekultivace začíná tím, že se naučíme naslouchat druhému člověku. Toto je vlastně místo, kde můžeme zmínit něco, co už jsme zmiňovali, totiž *dialog*. *Dialog* je nikoliv střídání monologů, nýbrž je především

naslouchání tomu druhému a zároveň sdělování, které očekává naslouchání druhé strany. Když se člověk naučí naslouchat druhému člověku, tak se připravuje – čím lépe umí naslouchat druhému člověku, tím je připravenější, aby zaslechl hlas pravdy, který někdy ho může oslovit i skrze druhého člověka.

Dokonce důvěra křesťanská, důvěra křesťanů, že většinou hlas pravdy si používá prostřednictvím lidí, je taková, že apoštol Pavel prohlásil a od té doby se to cituje, že víra je ze slyšení. Podle mého soudu je to trochu přehnané, zejména jestliže jsme si řekli, že víra je něco, co... vlastně jsme si to ještě neřekli... víra přemáhá svět. To je zase z epistol, to, co jsme si neřekli teď hned nahoře. Víra přemáhá svět. A to znamená, že přemáhá svět všemi možnými prostředky a na všech možných cestách, jenom na té lidské cestě je to nejzřejmější, nejzřetelnější. Ale třeba to, že v tomto mrtvém vesmíru se objeví život, to je kousek přemáhání světa. Vesmír byl původně mrtvý, když to tak řekneme, ještě neživý, ale nechme to tak, byl původně mrtvý. To byly jenom šutry, to byly jenom mlhoviny, to byly jenom atomy, molekuly, nebo ještě ty nižší dokonce na začátku jenom kvarky a já nevím co. A teď vzniká život, to je cesta, jak je přemáhán svět.

Ten svět je přemáhán v obrovsky dlouhých periodách. Země nebo sluneční soustava trvá pět miliard let a z toho tři a půl až čtyři miliardy let tady nepřetržitě trvá život. To je moc, to je neuvěřitelné přemáhání světa toto. A to všechno má v moci víra, jsem přesvědčen. Tedy jakési nízké úrovně víry bych hledal všude tam, kde je život. Ale samozřejmě nemůžeme říct, že se z toho nějak vyvíjí víra v... ne, to je prostě tím, že víra je dar. A to znamená, že vždycky je to seshora dolů. A to, čemu říkáme víra, je naše odpověď na ten dar.

Takže to není tak, že by někde víra nebo pravda vyrostla ze země, jak to máme... To je pěkný obraz toho žalmu, když se říká, že pravda nebo víra, víte, že ty oba překlady jsou možné, že vyrůstá ze země a seshora z nebe přichází spravedlnost a že se setkají, obejmou se a dají si políbení. To je taková krásná metafora, která vyžaduje – já bych strašně rád, kdyby nějaký starozákonník se s tímto podstoupil a začal kolem toho něco, co by se s tím dalo dělat. Já pak už s tou filosofií, ale nerad bych fušoval do té hebrejštiny, čili moc rád bych se někdy setkal s nějakým takovým pokusem toto interpretovat na dobré starozákonní úrovni. Ale to se zevrubně týká té metaforiky, nikoliv tedy ze země neživé, nýbrž živé. Že tam je nebe a země, to není suť, to nejsou šutry, kamínky, to není ornice, to už spíš ta povíce živá humusová. Tedy ze země rozumí se tady, odtud. Ale to, že tam proti tomu, co vyrůstá ze země, že je něco, co přichází shora a že tomu vychází vstříc, to bych v tom chápal jako takovou velmi pěknou metaforu toho, že nejprve musí to pravé přicházet shora, abychom my byli schopni jakýmsi lidsky pravým na to odpovědět. Já si myslím, že tam by bylo daleko lépe mluvit o víře jako o aktu než jako o pravdě. Ten překlad, že *veritas*, mně připadá nepřípadný. Nicméně tedy právě v tom, co jsem psal Hellerovi do toho sborníku, tak tam jsem musel na začátku motto vzít z *Vulgáty*, protože tam je *veritas*, tam se mluví o pravdě. Ale mám takový dojem, že ten hebrejský originál mluví o víře. A není to jenom kralický překlad, to se přidržují zas také jiných vzorů. Ale ta *veritas* mně připadá, že by měla přicházet shora, kdežto víra, to je naše odpověď na tu *veritas*, na to pravé. Dar toho pravého musí předcházet tomu, aby vůbec něco lidsky pravého, trochu pravého, lépe než úplně nepravého, jenom relativně pravého, aby bylo vůbec možné. Prosím vás, kolik ještě máme času? Aha, já jsem dneska vůbec neuspěl jako obvykle. Ale popouštějte si to hlavou a očekávám, že ještě domyslíte a pak doformujete tu svou myšlenku. Já si myslím, že je o čem hovořit.